

مراحل پنج‌گانه حرمت ربا در قرآن

حبیبیان اظهار کرد: نکته مهمی که در مورد نگاه قرآن به ربا مطرح می‌شود این است که در قرآن، ربا به صورت تدریجی تحریم شده یا به صورت دفعی و یکباره؟ در این مورد بین فقها اختلاف نظر وجود دارد.

حبیبیان اظهار کرد: نکته مهمی که در مورد نگاه قرآن به ربا مطرح می‌شود این است که در قرآن، ربا به صورت تدریجی تحریم شده یا به صورت دفعی و یکباره؟ در این مورد بین فقها اختلاف نظر وجود دارد.

حجت‌الاسلام والمسلمین مجید حبیبیان‌نقیبی، عضو هیئت‌علمی دانشکده اقتصاد دانشگاه علامه طباطبائی(ره)، در گفت‌وگو با خبرگزاری بین‌المللی قرآن(ایکنا)، به بحث درباره مفهوم ربا و دیدگاه قرآن درباره پدیده رباخواری پرداخت و اظهار کرد: باید توجه داشت که ربا را به دو قسم شامل ربای معاملی و ربای قرضی تقسیم می‌کنند؛ ربای معاملی مخصوصاً در بیع و خرید و فروش با شرط زیاده رخ می‌دهد و در صورتی‌که در معامله دو کالای همجنس که معیار اندازه‌گیری آن‌ها، وزن یا پیمانه باشد شرط زیاده شده باشد، ربا و حرام است.

تفاوت ربای قرضی و معاملی

وی ادامه داد: نکته مهم درباره ربا این است که عموم مباحثی که در مورد ربا مطرح می‌شود ناظر بر ربای قرضی است نه ربای معاملی؛ بنابراین باید توجه داشته باشیم، آنچه در ادبیات مربوط به ربا مطرح است در این زمینه است. ربای قرضی هم شرط هر نوع زیاده عینی یا حکمی در قرارداد قرض را شامل می‌شود که هم باطل و هم حرام است.

حبیبیان افزود: البته باید این نکته را دانست که در این نوع معاملات، خود فعل، حکم تکلیفی دارد که حرام است و معامله هم حکم وضعی داشته و باطل است و نکته دیگر در مورد ربا این است که شرط زیاده، اثر معنی‌داری در تعریف ربا دارد؛ بنابراین اگر در معامله قرض، طرفین شرط زیاده نکنند و قرض گیرنده، موقع بازگشت قرض، با طیب خاطر مبلغی را اضافه تحویل دهد عنوان ربا ندارد بلکه در متون اسلامی اسم این عمل را «حُسن القضا» گذاشته‌اند که به معنای نیکو جبران کردن است که نه تنها حرام نیست بلکه مستحب است.

حرمت ربا در همه ادیان الهی

وی خاطرنشان کرد: نکته دومی که در این رابطه باید توجه کنیم این است که در ادبیات متعارف و متون مربوط به معاملات در ادبیات متعارف، بین ربا و بهره تفاوت قائل می‌شوند و در واقع مفهومی به نام USURY وجود دارد که به معنای رباست و مفهوم دیگر INTEREST است که آن را بهره می‌نامند؛ بنابراین بنده تأکیدم این است که در اقتصاد متعارف، بهره را ربا نمی‌دانند.

عضو هیئت‌علمی دانشگاه علامه طباطبائی ادامه داد: منظور از این سخن این نیست که ربا هست و اشکال ندارد بلکه همه آئین‌ها، ادیان و اندیشمندان در طول تاریخ ربا را امری مذموم دانسته و آن را نکوهش کرده‌اند و حرمت ربا مختص دین اسلام نیست.

بیان شدیدالحن قرآن درباره ربا

حبیبیان در پاسخ به پرسشی درباره نگاه قرآن به مقوله ربا اظهار کرد: یکی از مسائل مهم درباره نگاه قرآن به ربا این است که قرآن با لحن شدیدی ربا را مذموم دانسته و آن را تحریم کرده است؛ در قرآن کریم حدود 12 آیه در مورد ربا آمده است که نوع بیان قرآن درباره ربا در این آیات به مراتب از سایر گناهان کبیره همانند زنا و شرب خمر شدیدتر است و این امر نشان می‌دهد که ربا در نزد خداوند به شدت مغضوب بوده و حرمت آن حرمت عادی نیست.

عضو هیئت‌علمی دانشگاه علامه طباطبائی افزود: نکته دیگر در مورد نگاه قرآن به ربا به این موضوع مربوط می‌شود که در قرآن، ربا به صورت تدریجی تحریم شده است یا به صورت دفعی و یکباره؟ در این مورد اختلاف نظر وجود دارد و تعدادی از فقهای اسلامی معتقدند ربا به شکل تدریجی تحریم شده و مراحل تحریم ربا را به پنج مرحله تقسیم می‌کنند.

مراحل تحریم ربا در قرآن

وی با اشاره به این پنج مرحله اظهار کرد: برخی آیات قرآن صرفاً ربا را برای پیامبر(ص) حرام کردند که و این آیات صرفاً مختص

پیامبر اسلام(ص) است و در مرحله دوم و در آیه 39 سوره مبارکه «روم» گفته شده که ربا امری ناپسند است و صرفاً در همین حد بیان کرده و شدت حرمت ربا را مطرح نکرده است. قرآن کریم در مرحله سوم، رباخواری را باعث انحطاط قوم یهود دانسته و در آیه 161 و 162 سوره مبارکه «نساء» به این امر می‌پردازد. قرآن در مرحله چهارم، ربای فاحش را تحریم کرده و در آیه 130 و 131 سوره مبارکه «آل عمران» تلاش کرده است تا ربای مضاعف و غیرعادی را تحریم کند و در مرحله پنجم، تحریم قاطع و کلی ربا را مطرح کرده که بحث جنگ با خدا و رسول خدا(ص) را در آیه 278 سوره «بقره» مطرح کرده است.

عضو هیئت علمی دانشگاه علامه طباطبایی در پایان گفت: این امر نشان می‌دهد قرآن نسبت به مسئله ربا با شدت حداکثری برخورد و آن را تحریم کرده و همین آیه «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَذَرُوا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبَا إِن كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ؛ ای کسانی که ایمان آورده‌اید، از خدا پروا کنید و اگر مؤمنید، آنچه از ربا باقی مانده است واگذارید»(البقره/278) حکم اصلی در قرآن درباره ربا محسوب می‌شود اما باید گفت دفعی یا تدریجی بودن این امر تأثیری بر مغضوب بودن آن از منظر قرآن کریم ندارد.